

УСТАВНА ИСТОРИЈА СРБИЈЕ

Проф. др Небојша Ранђеловић

Самоуправне повластице крајем XVIII века

Руско-турски и Аустријско-турски ратови

Волтер царици Катарини Великој:

„Кад бих био Венецијанац, ја бих војску упутио на Кандију, док би се Ваше величанство борило за Јаши или за неко друго место. Кад бих био римски цар (овде мисли на Хабсбурговце) припале би ми Босна и Србија ускоро, па бих Вас затим позвао на обедовање у Софију, или Филипољ, у Румелији, пошто би је на пријатељски начин поделили.“

Самоуправне повластице крајем XVIII века

Кочина крајина и Свиштовски мир 1791. године

Проглас архимандрита Стевана Јовановића:

- Данак одсеком
- Да се Турци не мешају у српске унутрашње послове
- Да Србима не суде паше и муселими
- Да се изабере „један од поглавитијих људи“ који ће бити врховни старешина Србима
- Да Србија треба да има сличан статус као Влашка.

ХАЏИ-МУСТАФА ПАША

Самоуправне повластице крајем XVIII века

- **Самоуправне повластице – ферман од 1793. године:**
Управа у селима и кнежинама остављена је Србима
Кнежински кнезови (бирани а не постављани) сакупљали су порез и предавали га турским органима власти
Кнежински кнезови судили за мање кривице
Управа на нахијском нивоу остала је у рукама турских органа.
- **Проширење повластица – ферман од 1794. године:**
Смањене судске таксе
Одређене дажбине спахијама
Спахијама је забрањено да станују ван Београда

Посебан ферман Србима за слободно подизање цркава
- **Проширење повластица – ферман од 1796. године:**
Ниво самоуправних повластица подигнут на нахијски ниво
У свакој од 12 нахија постављен је нахијски кнез (оборкнез, оберкнез), коме је у надлежност дато сакупљање пореза.
Стварање српских војних јединица

Стање у Београдском пашалуку пред Први српски устанак и почетак устанка

Први ударац на изградњу српске аутономије:

- Повратак јаничара у Београдски пашалук
- Убиство Хаџи-Мустафа паше 1801. године
- Протеривање турских спахија верних паши

Дахијска подела пашалука на 4 дела

Кабадахије уместо кадија и муселима

Стварање параполицијских органа

Поред спахија и читлук-сахибије

Сеча кнезова

Орашац, Сретење 1804. године

Држава правог српског устанка

Карактер устанка: до 1805. и након 1805. године

Представка од априла 1805. године:

- Да у Пашалуку више не буде султанов везир већ мухасил (високи финансијски чиновник)
- Да се у сваком кадилуку (има их 12, исто колико и нахија) постави по један обркнез (оборкнез, оберкнез) чије би постављење било потврђено султановим бератом
- „Велики кнез“, народом изабран и султановим бератом потврђен, чије би седиште било у Београду и који би отправљао народне послове
- За случај смрти или смене врховног кнеза или обркнезова захтеван је исти поступак за избор новог
- Увођење данка одсеком и забрана за увођења било каквих „других дација“
- Стварање оружаних јединица (које би обављале првенствено полицијске, али и војне послове)
- Гарантовање слобода вере
- Гарантовање слободе предузетништва

Држава правог српског устанка

Представка од маја 1805. године:

- Пуна аутономија (али се признавање нахијских старешина бератом не помиње)
- Да један српски представник буде са сталним седиштем у Цариграду
- Да само турски војни чиновници (и војска) напусте Пашалук, а да остали Турци (муслимани) могу да остану у земљи

ИЧКОВ МИР:

- За чување тврђава у Србији биће наименован паша по српској жељи са 500 људи
 - Глава Србије признаје се за баш-кнеза и биће наследан
 - Баш-кнез ће именовати за сваки округ по једнога кнеза, који ће имати уз себе 15 оружаних људи, а више ако буде потребе, за скупљање данка и чување безбедности
 - Кнезови ће сакупљати данак и давати рачун баш-кнезу
 - Овај ће новац бити предаван паши или човеку кога паша за то одреди (данак одсеком)
 - Само потврда смрти зависи од паше.
 - Ако би паша имао да изда неку наредбу, он то може учинити само преко баш-кнеза
- Турци живе само по тврђавама и кроз Србију могу пролазити само са пасошем баш-кнеза

Држава правог српског устанка

ПРАВИТЕЉСТВУЈУЩИ СОВЈЕТ СЕРБСКИ

Божа Грујовић Матија Ненадовић

1805. година

Уставно питање у устаничкој Србији

„Закон је воља вилајетска који вилајету и сваком добро заповеда а зло запрешчава. Први господар и судија у вилајету јест закон. Под законом мораду и господари, поглавари и Совјет Правитељствујушчи и свјешченство и војинство и сав народ бити и то под једним и тим истим законом“

Божа Грујовић

Уставно питање у устаничкој Србији

УСТАВНИ АКТ ОД 1808. ГОДИНЕ:

1) Совјет, сви команданти, војводе, кнезови и сав народ признају Карађорђа и његово законито потомство за првог и врховног српског предводитеља, коме сви обећавају верност и покорност, а он, Карађорђе, обећава да ће се за сав народ очински бринути и признавати Совјет за врховни суд у земљи;

2) Све заповести издаваће Карађорђе преко Совјета и у договору са Совјетом.

УСТАВНИ АКТ ОД 1811. ГОДИНЕ:

Карађорђева заклетва:

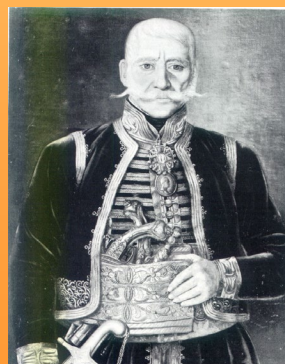
- Да ће се држати руског цара као заштитника
- Да ништа неће предузимати без споразума са Совјетом
- Да неће никога казнити смрћу и вечним заточењем без споразума са Совјетом
- Да себи задржава једино право ублажавања казни и помиловања
- Да неће ником дозволити да силом власт присваја и да ће све чиновнике постављати заједно са Совјетом

Уставно питање у устаничкој Србији

Зачетак владе - шест попечитеља (министара):

- војни (Младен Миловановић),
- иностраних дела (Миленко Стојковић),
- просвете (Доситеј Обрадовић),
- унутрашњих дела (Јаков Ненадовић),
- правде (Петар Добрњац), који је у исто време вршио функцију „великог вилајетског судије“ и
- хазне – финансија (Сима Марковић)

У оквиру Совјета устројен Велики народни суд (Земаљски суд)

Букурешки уговор и пропаст устаничке државе**VIII члан Букурешког уговора:**

Висока Порта даје Србима потпуну амнестију, и по томе не може њихова безбедност ни на који начин нарушена бити због прошлих догађаја. Тврдиње које су Срби у својој земљи поводом рата поградили, а нису пре изграђене биле, у колико за будућност нису од потребе биће порушене и поравњене, а Висока Порта ће, као и пређе, већ постојавше тврдиње, замкове и остала тврда места под своју власт преузети, иста артиљеријом, муницијом и осталим војеним припремама снабдети, и, како сама за добро нађе, гарнизонам испунити... Висока Порта ће Србима, на њихову молбу, дати оне исте користи које имају остали њени поданици у острвима Архипелага и у другим пределима. На послетку ће Висока Порта Србима посведочити своју великодушност, остављајући им само умерен данак, који ће примати из њихових руку непосредно, и споразумевши се с народом српским о наредбама за овај посао потребним.

1813. година:**Нишка депутација****Пропаст устанка**